

Источники и литература

1. Волошин М. А. История моей души / М. А. Волошин. – М. : Аграф, 2000. – 480 с.
2. Волошин М. А. Молось за тех и за других : стихи, поэмы, статьи / М. А. Волошин. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2001. – 384 с.
3. Волошин М. А. Стихотворения. Статьи. Воспоминания современников / М. А. Волошин. – М. : Правда, 1991. – 480 с.
4. Гвардини Р. Конец нового времени. – Феномен человека. Антология / Р. Гвардини. – М. : Высш. шк., 1993. – 349 с.
5. Курьянова И. А. Феномен жизнетворчества в культуре переходного типа : автореф. дис. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.04 «Философская антропология и философия культуры» / И. А. Курьянова. – Симферополь, 2004. – 21 с.
6. Непомнящий В. С. Лирика Пушкина как духовная биография / В. С. Непомнящий. – М. : МГУ, 2001. – 236 с.
7. Пинаев С. М. Максимилиан Волошин, или Себя забывший бог / С. М. Пинаев. – М. : Молодая гвардия, 2005. – 661 с. – (Жизнь замечат. людей: сер. биогр. ; вып. 917).
8. Пузанов И. И. «...В памяти грядущих поколений» (Из воспоминаний) / И. И. Пузанов // Крымские пенаты : альманах. – 1997. – № 4.
9. Цветаева А. И. Воспоминания / А. И. Цветаева. – М. : Советский писатель, 1983. – 768 с.

Школа Г.М.**УДК 821.161.2 +94 (477)****КРИМСЬКА СТОРІНКА ЖИТТЯ ТРОХИМА ЗІНЬКІВСЬКОГО
ТА ВАСИЛЯ КРАВЧЕНКА**

Актуальним видається дослідження впливу навчання та військової служби на процес формування особистості. Життєвий та творчий шлях українських громадських діячів Т. Зіньківського та В. Кравченка вивчався українськими вченими. Проте перебування письменників у Криму не було предметом окремих наукових розвідок.

Об'єкт дослідження – життєвий та творчий шлях українських письменників-реалістів. Предметом статті є кримська сторінка життя й творчості Т. Зіньківського та В. Кравченка.

Мета розвідки – схарактеризувати значимість перебування українських письменників, громадських діячів Т. Зіньківського та В. Кравченка в Криму.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: з'ясувати значення навчання в Феодосійському учительському інституті на формування особистості письменників; простежити вплив військової служби у м. Сімферополі на життєвий та творчий шлях майбутніх професійних військових.

Крим як науково-культурний центр після входження до складу Російської імперії приваблював жителів найближчих територій. Зокрема, Феодосійський учительський інститут зацікавив уродженців м. Бердянська (нині – Запорізька область) Трохима Зіньківського (1861–1891) та Василя Кравченка (1862–1945).

Трохим Зіньківський (Звіздочот, Певний) – письменник, перекладач, мовознавець, лексикограф, фольклорист, публіцист, громадський діяч, військовий юрист. Національна свідомість Т. Зіньківського найяскравіше проявилась в його художніх («Кудюю йти?», «Історична казка») та публіцистичних творах («Молода Україна, її становище і шлях», «Національне питання в Росії», «Шевченко в світлі європейської критики»).

На думку С. Єфремова, Т. Зіньківський «ставив перед українським громадянством нові завдання свідомого українства, замість опортуністичного українофільства, в яке вродився етнографічно-культурницький напрям попереднього десятиліття» [1, с. 511].

Діяльність Т. Зіньківського була в полі зору Б. Грінченка, М. Комарова, О. Кониського, Василя Лукича (В. Левицького), О. Огоновського, В. Самійленка, М. Сумцова, І. Франка та ін. Так, у некролозі «Пам'яті Т. Зіньківського-Певного» О. Кониський зазначив внесок Т. Зіньківського в розвиток української національної справи: «Певний справді був певним українським Русиним, певним демократом, певним тим національним радикалом, яких помножи нам Господи сторицею! Не кохався він у фразі, не гнався за модними словами, не поспішав, щоб скрізь бути першим, він був чоловік праці, діла на тій колючій стежці, якою неминуче треба йти нам до свого народно-національного ідеалу» [5, с. 274].

За радянських часів відомості про національно свідому особистість не популяризувалися. Лише в останнє десятиліття ХХ ст. інформація про Т. Зіньківського стає більш доступною. До творчого спадку митця зверталися О. Масенко, А. Погрібний, В. Скрипка, А. Поповський, П. Соколов, Л. Костецька, С. Кіраль, Ю. Шевельов та ін.

Близьким другом Т. Зіньківського був В. Кравченко. Вони товаришували ще з раннього дитинства: «Батьки наші жили двір з двором, а через те й ми здружилися у такі літа, як кажуть, сам себе починаєш пам'ятати», – згадував пізніше В. Кравченко [7, с. 1].

Василь Кравченко – письменник, фольклорист, етнограф і діалектолог, фундатор Товариства дослідників Волині та Волинського науково дослідного музею, один із засновників Волинської фольклорно етнологічної школи, наставник цілої плеяди наукових і освітніх кадрів доби українізації.

Зацікавитись народознавчими проблемами В. Кравченка побудив саме Т. Зіньківський. Зокрема, у листі від 15.02.1888 р. він радив товаришеві-прапорщику: «Чом тобі б та не взятися ось за яке діло: збирати

етнографічний матеріал: ти в таких до сього вигодних обставинах, як мало хто: маєш під своїм урядом солдатню з усіх усюдів, від котрої і можна пожитися усячиною, потім живеш та вештаєшся по всіх Українах – приймайся Бога ради та прихочуй і кого іншого, кого можна» [3, с. 69].

Народознавчий доробок В. Кравченка був у полі зору таких учених, як П. Абрамович, М. Гладкий, В. Гнатюк, К. Грушевська, М. Малинюк, Т. Лобода, В. Скрипка та ін. Зокрема, Т. Лобода, досліджуючи громадську, наукову та просвітницьку діяльність В. Кравченка, зазначила, що він – «активний діяч просвітницького руху на Волині, людина, яка щиро опікувалась проблемами національного відродження українців й одночасно чимало зробила для вивчення традицій, побуту, історії різних національних груп, що здавна населяли Волинський край. Врешті – це людина, яка натхненно несла свою працю на вівтар загального суспільного прогресу» [8, с. 7].

Проте імена В. Кравченка і Т. Зіньківського довгий час були у забутті. Лише наприкінці 60-х – початку 70-х років відомості про них знову повертаються на сторінки спеціальних монографічних досліджень, шпальти наукових часописів і періодичних видань.

Життєвий шлях письменників розпочався у м. Бердянську. Тут, у приходській школі та двокласному міському училищі, вони здобули початкову та середню освіту. Саме під час навчання й починається формування особистості майбутніх науковців. У 1887 році друзі вступають до Феодосійського вчительського інституту, який, у зв'язку з російсько-турецькою війною, було переведено до Карасубазара (нині м. Білогірськ). Умови життя та навчання в інституті були складні. В. Кравченко у своєму листі до Б. Грінченка за 1891 рік писав: «Кормили нас там так, що ми завжди були голодними. Добре, у кого водились грошенята, то той хоч побіжить на Циганську Слобідку, купе шматок хліба, та напха своє черево, а як наш брат, що ні шеляга за душею то мусить терпіть. Не збрешу, коли скажу: як кінчало сім чоловіка той Інститут, то четверо з них безпремірно мали сухотку» [6, од. зб. 37650].

Так, через постійне недоїдання та хвилювання під час іспитів Т. Зіньківський захворів на трахома очей. Провчившись в інституті не більше двох тижнів, за сприянням директора інституту та на зібрані вчителями кошти він змушений був лікуватися в Харкові. Не вдалося закінчити навчання в інституті й В. Кравченку. У 1880 році заарештовано його вчителя, народовольця В. Мартиновича (у 1875–1876 рр. завідувача Бердянської двокласової міської школи). Було знайдено листування між вчителем та вільнолюбивим випускником Феодосійського педагогічного інституту. В. Кравченка позбавили права займатися педагогічною діяльністю, а замість диплома, видали посвідку про інститутську освіту

Ціле літо 1879 року В. Кравченко разом з Т. Зіньківським з метою вступити на військову службу «вольноопределяючимся» готувалися до іспитів: учили закон Божий, російську мову, арифметику, геометрію, історію та географію. Ці іспити вони успішно склали при Бердянській гімназії. 24 вересня цього ж року товариші вирушили пароплавом до Керчі. Звідти, щоб зекономити кошти та зберегти взуття, до Сімферополя друзі пройшли пішки й босоніж 65 верств [4, с. 360]. Військова атмосфера справила на хлопців гнітюче враження. Т. Зіньківський задував: «Все мене гнітило, здавалось диким, незрозумілим, супротивним моїй натурі. Мені довелось довог звикати до туго застебнутого мундира, вже не кажучи про більш суттєві умови, які впливали на настрої» [2, с. 3].

Військові реалії тогочасного життя відображено в оповіданнях Т. Зіньківського «Сидір Макарович Притика» й «Моншер-козаче». Так, в оповіданні «Сидір Макарович Притика» показано деградацію людини у військовому середовищі. Письменник розкриває причини цього явища. У деяких епізодах з життя головного персонажа прозаїк намагається показати цілі прошарки військових – офіцерів, рядових: «А який з його воєнний був? Ні маршировки, ні хвехтовки, було й рушницї до пугтя не подійме, – ні «виду» салдацького!... Шпак, одно слово шпак та й годі!» [9, с. 79].

Навчання у Феодосійському учительському інституті, служба в Сімферополі, а також постійна самоосвіта заклали основи формування світогляду військових, письменників, етнографів, громадських діячів. Національне ж прозріння у них було пробуджене під час навчання в юнкерській школі в Одесі відомим ученим і громадським діячем, близьким приятелем М. Драгоманова, керівником одеської «Громади» Л. Смоленським. У подальшому він посприяв входженню Т. Зіньківського та В. Кравченка в коло М. Комарова, Олени Пчілки, М. Старицького, М. Лисенка, О. Кониського, М. Грушевського та ін. Зокрема, за порадою М. Комарова Т. Зіньківський переключив розділи праці В. Антоновича «Історія великого князівства литовського». Отже, саме Крим був життєвим стартом як для Т. Зіньківського, так і В. Кравченка.

Джерела та література

1. Єфремов С. О. Історія українського письменства / С. О. Єфремов. – К. : Femina, 1995. – 688 с.
2. Зіньківський Т. Автобіографія / Т. Зіньківський. – ІР НБУ. – Ф. І. – Од. зб. № 33448. – 6 арк.
3. Зіньківський Т. Листи до В. Кравченка / Т. Зіньківський // Неопалима купина. – 1995. – № 5-6. – С. 69-76.
4. Кіраль С. С. Трохим Зіньківський : навч. посіб. / С. С. Кіраль. – К. : Логос, 1999. – С. 357-390.
5. Кониський О. Пам'яті Т. Зіньківського-Певного / О. Кониський // Зоря. – 1891. – № 14. – С. 273-274.
6. Кравченко В. Листи до Б. Грінченка / В. Кравченко. – ІР НБУ. – Ф. III. – Од. зб. № 37637–37660.
7. Кравченко В. Щоденники / В. Кравченко. – ІМФЕ. – Ф. 15. – Од. зб. 691. – 2 арк.
8. Лобода Т. Василь Кравченко. Громадська, наукова та просвітницька діяльність : монографія / Т. Лобода. – К. : Дельта, 2008. – 237 с.
9. Чайченко В. Трохим Зіньківський / В. Чайченко // Писання Трохима Зіньківського : у 2 кн. – Л., 1893. –